

СТАНОВИЩЕ

**от проф. д.пс.н. Веселин Костов Василев,
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”**

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор” в област на висшето образование
3. „Социални, стопански и правни науки“,
професионално направление 3.2.„Психология”

Автор: Йорданка Минчева Динева

Тема: „Влиянието на личностните характеристики върху професионалния стрес при военнослужащите”

Научен ръководител: Проф. д.пс.н. Людмил Кръстев

1. Общо представяне на докторанта

Докторантът Йорданка Минчева Динева е дипломиран медик с бакалавърско и магистърско образование по психология; ученолюбива и амбициозна, тя завършва успешно и няколко специализации по психология. Дългогодишният ѝ трудов стаж е поделен между медицинската и психологическата практика. Съчетанието на образователен и професионален опит в различни, но свързани научно-практически области я прави добре подготвен специалист за провеждането на интердисциплинарни изследвания, каквото е и изследването, представено в дисертацията. Самият дисертационен труд изглежда като рекапитулация на дългогодишна и целенасочена работа, съчетаваща теоретико-изследователски и практически усилия.

2. Актуалност на тематиката и познаване на проблема

Йорданка Динева е аргументирала актуалността на проблема за стреса в армейската среда кратко и коректно още във въведението на работата, но несъмнено тази проблематика е актуална в социален план и нейното изследване има важно практическо значение.

В дисертацията има редица доказателства за компетентността на докторанта в научно-приложната област на разработката – демонстрирана е сериозна начетеност в литературата по темата за стреса и за индивидуалните (личностни) особености, събрани са и детайлно са анализирани и обобщени релевантни емпирични данни.

3. Методика на изследването

Емпиричното изследване е осъществено с батерия от пет самооценъчни тестови методики за изследване на личностните характеристики и на стреса:

- Въпросник на Ч. Спилбъргър за оценка на тревожността STAI форма Y (адаптиран от Д. Щетински и Ив Паспаланов),
- Въпросник за социална подкрепа от близки приятели SPS – КЗ (адаптиран от Г. Карастоянов),
- Въпросник за предпочитани стратегии за справяне със стреса COPE – 1 (адаптиран от Ант. Русинова и Г. Карастоянов),
- Въпросник за устойчивост на стрес на В. Русинова и С. Жильова;
- Въпросник за изследване източниците на напрежение в армейска среда (по Купър – модификация от В. Русинова и Йорд. Динева).

Емпиричните данни са обработени с помощта на пакет от подходящи статистически процедури.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите в него

Дисертационният труд на Йорданка Динева е структуриран (малко необичайно) във въведение, само две основни глави, изводи и обобщения, заключение, литература и приложения. Основният обем е 221 страници, литературата включва 159 източници (88 на кирилица и 71 на латиница).

В първа глава е представен подробен литературен обзор (а на много места – и задълбочен теоретичен анализ) върху основните конструкти, които консолидират разработката – индивидуалните различия (личностни характеристики и своеобразия) и професионален стрес. Обзорът е обширен, съдържателен, разнообразен и стилистичен (на моменти малко разхвърлян – недостатъчно центриран около основната тематика – и прекалено (самоцелно) подробен). Като цяло го преценявам като силна съставка на дисертационния труд.

Собственото емпирично изследване е ориентирано от общата цел да се проследят връзките на личностните характеристики на военнослужащи с преживявания от тях стрес и стратегиите за справяне със стреса. Предпоставени са три коректни хипотези и три

изследователски задачи. В емпиричното изследване са обхванати 194 кадрови военни, като твърде интересен и продуктивен е замисълът да бъдат съпоставяни данните от две сходни изследвания, проведени с 10-годишен интервал (2006 и 2016 г.).

Емпиричните данни са организирани в 16 таблици в основния текст плюс 10 удвоени таблици в приложение и 10 графики. Анализът на емпиричните данни проследява основните изследователски задачи, като следва и структурата и скалите на изследователските инструменти. На моменти като че ли анализът сменя посоката си, което затруднява проследяването на неговата логика. Паралелно с този анализ се осъществява и успешната проверка на някои от психометричните характеристики на въпросника „Източници на напрежение в армейската среда“, в чиято модификация докторантката активно участва.

Изводите от емпиричното изследване са основателни (коректно извлечени от анализа на данните), като по-интересни и съдържателни, според мен, са 3., 4., 5. и 7. изводи. Заключението съдържа както обобщения и препоръки, базирани върху практическия опит и здравия разум, така и обобщения, основани върху резултатите от собственото изследване. Приносите, три на брой, са формулирани пестеливо-скромно и могат да бъдат приети.

Като цяло емпиричният компонент на дисертационното изследване свидетелства, че докторантката притежава добра изследователска култура, умело ползва статистическия инструментариум и като цяло е подготвена да провежда самостоятелни научни проучвания в избраната област.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Списъкът с публикациите е твърде кратък – две публикации в сборници на добро научно ниво; може да се препоръча на докторантката да запознае по-настоятелно научната (психологическата) и професионалната (военната) общности с резултатите от своето изследване и това е нейна задача в бъдеще.

Няма причини да се съмняваме, че докторантката е провеждала своето изследване самостоятелно и личният ѝ принос е реален.

7. Автореферат

Авторефератът на дисертацията на Йорданка Динева е с обем от 48 страници и представя достатъчно пълно и точно съдържанието на работата с определен акцент върху собственото емпирично изследване.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд „Влиянието на личностните характеристики върху професионалния стрес при военнослужащите”, разработен от Йорданка Динева, показва, че докторантката притежава необходимите теоретични познания в съответната научна област и умения за организиране и самостоятелно осъществяване на научно изследване. Всички основания рецензираната дисертация да бъде **положително** оценена са налице, поради което **предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват за присъждането** на образователната и научна степен „доктор” на Йорданка Минчева Динева.

14. 04. 2017 г.

Рецензент: .....

Гр. Пловдив

/Проф. д.пс.н. Веселин Василев/